

KEMAL TAHİR'DE KADRO, DARBE VE HALK HAREKETİ KAVRAMLARI PERSPEKTİFİNDEN 15 TEMMUZ GİRİŞİMİ

Yüksel YILDIRIM*

Özet

Bu çalışmada 15 Temmuz darbe girişimi ve arkasında yer alan örgüt analiz edilmeye çalışılmıştır. Konuya Kemal Tahir düşüncesi açısından yaklaşmış, Kemal Tahir'deki kadro, darbe ve halk hareketi kavramları ışığında gündemdeki olaylar ve olgular incelenmiştir. Gündemi değerlendirmek için geçmişe başvurulmuş, belirtilen kavramların Osmanlı'daki kökleri incelenerek, 15 Temmuz girişimi bunların uzantısı veya yansıması olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Osmanlı'da halk hareketi tanımına uyan girişimlerin bulunmadığı, genelde kadroların hâkim olduğu ve kadro hareketlerinin etkin olduğu, bu nedenle de söz konusu girişimin herhangi bir dini cemaat veya sivil toplum hareketi tanımına uymayan ve devlet içinde örgütlenen bir kadro hareketinin eylemi olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Osmanlı İmparatorluğu, askeri darbe, kadro hareketi, 15 Temmuz Girişimi.

FROM KEMAL TAHİR'S PERSPECTIVE; THE SQUAD, COUP AND THE MOVEMENT OF PEOPLE AND 15 JULY ATTEMPT

Abstract

In this reseach 15 July coup attempt and the organization behind at this attempt tried to be explained. The term in this topic has been explaind from Kemal Tahir's thoughts, his idea of squad coup attempt and the movement of people were examined in the concept of the subjects and events to explain this concept. It has started from the past and it examine the roots of terms in ottoman empire, July 15 attempt was tried to be evalvated as extansion and reflection. The attempt and the movement of citizen does not fits to ottoman empire perspective. Generally effectiveness of the staff or we can say squad abd their behaviours, because of this perspective the attempt had been done from a religious organization or a civil organization and its inside the squad of government can be understand.

Keywords: Kemal Tahir, Ottoman Empire , military coup, squad movement, 15 july attempt.

* Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü.

“Be biz Osmanlılarız, bizde çok insan bulunur!”

Nazım Paşa

1. GİRİŞ

Bu çalışmamızda, ülkemizde meydana gelen son gelişmelerin altında yatan sosyolojik boyutu Kemal Tahir düşüncesinde de yer alan bazı kavramlar perspektifinden ve Kemal Tahir’in yorumlarından hareketle değerlendirmeye çalışacağız. Yaşanan hadiselerin gerisinde yatan çelişki ve çatışmaların analizi yapılmaya, tarihsel arka planda yer alan uzantıları ve günümüze yansımaları ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu anlamda gerçekleşen askeri müdahale teşebbüsünün söz konusu tarihsel arka planla ilişkisi ve önceki girişimlerle olan benzerlik ve farklılıkları belirtilerek ülkemizin yakın geçmişi ve geleceği ile ilgili bazı çıkarımlarda bulunmak amaçlanmaktadır. Konu henüz moda tabirle çok sıcaktır ve bu çalışmanın ardından ortaya çıkabilecek belli gerçekler tartışmayı farklı zeminlere de kaydırabilecektir. Ancak ilk elden yapılacak bazı değerlendirmeler de bulunmakta ve konuya bir açıdan ışık tutabileceği düşünülmektedir.

Bilindiği üzere, 15 Temmuz 2016 öğle saatlerinden itibaren bir askeri hareketlilikle başlayan darbe girişimi TRT yayınının kesilmesi, köprülerin ve havaalanlarının tutulması ile halk nezdinde ilk büyük şokun oluşmasına neden olmuştur. Gerçekte bir cunta hareketi şeklinde gerçekleşen girişime Türk Silahlı Kuvvetleri’nde emir komuta zinciri içinde gerçekleşiyor izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Ancak evvela Başbakan Binali Yıldırım’ın açıklaması, ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın açıklaması ve halka yönelik çağrısı, muhalefetin de ilk saatlerde Devlet Bahçeli örneğinde darbenin karşısında yer alması, bunun yanı sıra Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki üst düzey bazı subayların darbe girişimi karşıtı açıklamaları ve rehin alındığı anlaşılan TSK üst komuta kademesinin darbe yönetiminde olmadıklarının ortaya çıkması, bu hareketin bir cunta girişimi olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Bunun üzerine klasik darbelerin aksine halk sokağa ve meydanlara çıkarak tepkisini ortaya koymuş, ayrıca fiziksel olarak darbeye karşı durmuştur. Bu süreçte halk desteğini yanında bulamayan girişim, kendi içinde de taraftar kaybederek, özellikle alt kademe askerlerin önemli bir kısmının darbe karşıtı kitleyle bütünleşmesiyle hızla erimiş, emniyet güçlerinin ve TSK’nin cunta girişiminde yer almayan unsurlarının da müdahalesi ile 16 Temmuz sabah

saatlerinde püskürtülmüştür. Sonrasındaki tasfiye süreci ise bu yazının hazırlandığı sırada devam etmektedir.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu girişimin ve karşısında gerçekleşen halk tepkisinin analizi, önümüzdeki sürecin de doğru planlanması noktasında katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın başlıca kaygısı ve amacı da budur. Bu anlamda öncelikle Kemal Tahir'in bakış açısı ile başlıkta belirttiğimiz kavramların açıklaması yapılacak, ardından darbe girişiminin ve arkasındaki gücün bu kavramlar projeksiyonuyla aydınlatılması amaçlanacaktır. Son bölümde ise gerçekleşen girişimden bu tecrübe ışığında çıkarılabilecek sonuçlar ele alınacaktır. Konuya eğilirken Kemal Tahir'i seçmemizin nedeni Türk düşüncesinde yerliliği ve tarihsel mirası ısrarla vurgulaması, savunduğu düşünce sistemi içinde hiçbir zaman milli duruşunu bozmaması ve dönemindeki Türk aydınının bu tarihsel miras çerçevesinde Osmanlılık konusuna eğilmesini yönlendiren bir fikir adamı olması nedeniyledir. Ortaya attığı düşüncelerle Türk sosyolojisinde de yerli bir damarın oluşmasını sağlamıştır. Bugün Türk sosyolojisinde Batı'dan aktarma hazır kalıplar karşısında kendi sözümüzü de söyleyebiliyorsak Kemal Tahir'in buna katkısı büyüktür. Son dönemde yaşanan olaylar üzerine meseleye yerli bir bakış açısı ile bakmamız gerektiği de tartışma götürmez bir gerçektir. Bu nedenle Kemal Tahir'i önemsiyoruz.

2. KEMAL TAHİR'DE DARBE, HALK HAREKETİ VE KADRO MESELESİ

Ülkemizde Cumhuriyet döneminde 27 Mayıs 1960 cunta darbesi ile başlayan askeri darbeler süreci, zirve noktasını emir komuta zinciri içinde gerçekleşen ve ülke yönetimine bütünüyle el koyan 12 Eylül 1980 darbesiyle yaşamıştır. Bu iki darbe arasında girişim halinde kalan Talat Aydemir vakaları ve bir 12 Mart Muhtırası bulunmakta, ayrıca 1980 sonrasında da postmodern darbe olarak nitelenen 28 Şubat süreci ve e-muhtıra olarak tanımlanan 27 Nisan bildirisi bu zincirin halkaları olarak anılmaktadır. Bu yazının konusu olan 15 Temmuz girişimi ise zincirin -kelimenin gerçek ve temenni anlamıyla da- son halkası olarak tarihteki yerini almıştır.

Ancak Cumhuriyet dönemindeki halkalar bu şekilde olmakla birlikte, başlangıcı çok eskilere dayanan bir hareketler zinciri söz konusudur. Bu nedenle askeri darbeler geleneğini Osmanlı'ya kadar uzatmak

gerekmektedir ve bu gereklilik darbe geleneğinin anatomisini ve sosyolojik altyapısını da ortaya koymamızı sağlayacaktır. Bu anlamda “Askeri darbe nedir?” ve “Darbeyi kimler yapar?” sorularının anlaşılması için bir gelenek olduğu vurgulanan bu girişimlerin çıkış noktasını anlamak doğru olacaktır. Bunun için de Osmanlılık siyasetinin anlamını ve Osmanlı’daki Devlet teşkilatını anlayarak işe başlamak gerekecektir. Bunun anlaşılması sonraki süreçte gerçekleşen ayaklanma ve darbe geleneğinin sosyolojik altyapısını ortaya koymamızı sağlayacaktır. Bu nedenle öncelikle Kemal Tahir’e göre Osmanlılık siyasetinin ve Devlet mantığının özelliklerini belirtmekle işe başlanacaktır.

Kemal Tahir’e göre Osmanlı Devleti’nin ortaya çıkışı yüklendiği misyon nedeniyledir. Bu misyon da Doğu’yu Batı soygununa karşı savunma görevidir.¹ Osmanlılık Yakın Doğu asker devletleri geleneğinin en son ve en mükemmel örneğidir.² Tarih boyunca yerleşik Yakın Doğu uygarlıklarını önce göçebe saldırılarına ardından Yunanlılıkla birlikte teşekkülünü tamamlamış Batı saldırısına ve soygununa karşı koruma görevini üstlenmiş Asur, Pers, Sasani, Selçuklu asker devlet geleneği Osmanlılıkla birlikte zirve noktasına çıkmıştır. Bu anlamda Osmanlılık Doğu-Batı çatışması içinde Doğu cephesinin öncü ve koruyucu gücüdür. Bu anlamda Batı kaynaklı tarih dönemlendirmelerinin ötesinde “*Doğu’nun modern çağı, Osmanlı İmparatorluğu’nun tarih yüzüne çıkması tarihi olan 1300’lerde başlar.*”³

Bu misyon altında Osmanlı Devleti öncelikle askeri karakter taşıyacaktır. Tarihte üretici uygarlıklar, tüccar devletler gibi örneklerin yanında Osmanlılık bu anlamda bir “asker devlet” kategorisindedir. Bir bakıma “ordu millet” kavramının temelinde de bu durum yatmaktadır. Asker devlet karakteri taşıyan Osmanlı Devleti teşkilatlanmasını da öncelikle bu mantığa göre gerçekleştirecektir. Elbette bu Devlet’in bütünüyle askerlerden oluştuğu anlamına gelmez ancak temel görev askeri bir görev olunca teşkilatlanma ve gerektiğinde bu teşkilatın kökten değişmesi de buna göre gerçekleşecektir. Batılılaşma girişimlerinde önce ordudan başlanılmasının anlamı da budur.

¹ Kemal Tahir, *Notlar/Osmanlılık-Bizans*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 474.

² Baykan Sezer, *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 146.

³ Kemal Tahir, a.g.e., s.494.

Osmanlı toplum yapısı askeri sınıf ve reaya adı verilen iki sınıftan oluşmaktadır. Buradaki “askeri” sözcüğü yalnızca askerleri değil, devletin yönetici sınıfını temsil eder ve sivil bürokrasiyi ve ulemayı da kapsar.⁴ Bu anlamda Osmanlı yönetici sınıfı, İlmiye, Kalemîye ve Seyfiye tabir ettiğimiz üç parçalı bir sacayağından oluşur ve tepesinde padişah bulunur. Devlet, yönetici sınıf içindeki bu dengeye dayanır ve Padişah, sacayağındaki bu dengeyi mutlak suretle korumak durumundadır. Reaya ise askeri sınıf dışında kalan kitleyi kapsar ve bu kitle içinde üretici halk, tüccarlar, esnaf ve zanaatkârlar gibi herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Bir bakıma Osmanlı’da Devlet ve halk ayırımı dışında bir ayırım bulunmamaktadır denilebilir.

Görüldüğü üzere Osmanlı’da Batı’dakine benzer bir sınıflaşma sistemi de yoktur. Aksine Devlet bu durumdan özenle kaçınmıştır. Kapitalizmin gelişmesi bir sermaye ve sermaye sınıfına bağlıdır. Osmanlılıkta ise “*sermaye birikiminin yasaklanması, sınıf şuurunun (sezgisinin) yaşayıp gelişmesini önlemiş*”⁵ bu nedenle kapitalist bir sınıfın oluşması engellenmiştir. Bu anlamda örneğin “Batı’da Devlet burjuva sınıfının baskı aracı” iken, Osmanlı herhangi bir sınıfa dayanmamaktadır. Bu durum bizdeki Osmanlı toplum yapısı tartışmalarına da konu olmuş ve uzun süre Batı gelişme çizgisi içinde bir yere oturtulmak istenen toplum yapımız, kapitalist özellikler göstermediği için kapitalizm öncesi aşamalarla açıklanmak istenmiş, feodalizm ve Asya Tipi Üretim Tarzı gibi kavramlar kullanılmıştır.

Kemal Tahir’e göre Osmanlılık bir sınıfa dayanmadığı gibi herhangi bir millete de dayanmamaktadır. Kemal Tahir, Osmanlı’nın sınıf devleti olmamasını Batı benzeri bir sınıflaşmanın olmamasıyla açıklaması gibi bir milleti kendine temel almadığını da belirtmektedir. Kemal Tahir’e göre Osmanlı’nın sınıf devleti kurmamasının iki sonucu olmuştur:

- a) Belli bir millete dayanmamak, milletlerden birini hâkim sayıp onu zenginleştirmeye çalışarak ona doğru kök salmamak,
- b) Tabakalaşmayı önledikleri için sömürmeyi sistemleştirmemek.⁶

⁴ A.g.e., s. 212.

⁵ A.g.e., s. 226.

⁶ A.g.e., s.153.

Bu durum Osmanlılıkta herhangi bir iktisadi sınıfın egemen olmasını engellediği gibi, bir etnik unsurun da ana unsur olmasının önüne geçmiştir. Elbette kurucu unsur Türk unsurudur, ancak Osmanlılık bu unsuru öne çıkarmamış, diğer milletlerden ayrı bir millet olarak Devlet'in sahibi ve hâkimi kılmamıştır. Bu nedenle Osmanlı millet modeli, XIX. yüzyıl milliyetçiliğinden farklı bir modeldir ve etnik saiklerden uzaktır. Başka deyişle *“Dış görünüşündeki despotluğa rağmen Osmanlı idaresi yüzdeyüz demoklattı. Hele din ve ırk ayrımı hususunda çağından beşyüz yıl ilerdeydi.”*⁷ Osmanlılık siyasetinin Batı'ya doğru ilerleyişinin başarılı olmasının da temel nedeni budur.⁸ Özetle Doğu toplumlarının koruyucu gücü olan ve asker devlet karakteristiği gösteren Osmanlı İmparatorluğu Batı tipi sınıfsal ilişkilerden ve çelişkilerden uzak, herhangi bir sınıfa ve etnik unsura dayanmayan bir devlettir.

Konumuzu ilgilendiren boyutu ile Osmanlılığın genel özelliklerinden kısaca bahsetmeye çalıştık. Bu noktada bir sınıf ve etnik unsur temelli olmayan Osmanlılığın taşıdığı, günümüze kadar yansıyan ve 15 Temmuz girişimine kadar uzanan temel çatışmanın ne olduğu soru konusu olmaktadır.

Osmanlı'nın yönetici sınıfının İlmiye, Kalemeye ve Seyfiye denilen, din âlimleri, sivil bürokrasi ve askerlerden oluşan üçlü bir sacayağından oluştuğunu belirtmiştik. Osmanlı'daki Batı'ya benzemeyen bu temel sınıfsal yapı, temel çelişki ve çatışma alanı olmuştur. Temelde askeri sınıf ve reaya şeklinde iki sınıfsal katmandan oluşan Osmanlı Devleti'nde bu iki sınıf arasındaki geçirgenlik başka toplumlardaki sınıfsal yapılardan çok daha fazladır. Örneğin Hindistan'daki kast sisteminde, ya da Batı içi sınıfsal çatışma durumlarında imkânsız gibi görünen dikey sosyal hareketlilik Osmanlı reayası ve yönetici sınıfı arasında gayet rahat bir şekilde gerçekleşebilmekte ve sıklıkla söylenen bir ifadeyle bir köylü çocuğu sadrazamlığa kadar yükselebilmektedir.

Osmanlılığın geliştirdiği bu “kapıkulu” sisteminde temel çatışma işte bu sisteme dâhil olabilmek için gerçekleşmiştir. Osmanlılıkta ana çatışma, sınıf

⁷ Kemal Tahir, *Notlar/Kitap Notları*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993, s. 67.

⁸ Kemal Tahir, *Notlar/Batılılaşma*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 104-105.

çatışması yerine kapıda yer edinme çatışmasıdır. Devşirme sistemi Devlet kapısına adam yetiştirme sistemidir ve Osmanlıdaki ilk çatışmanın da temelini oluşturmaktadır. Osmanlı'da üretim araçlarının Devlet'in elinde olması, zenginliğin de Devlet'in elinde toplanması demektir ve zenginliğin bölüşümünden pay alabilmek, Devlet'e "kapılanmak" sayesinde mümkündür. Bu nedenle reayanın tüm çabası Devlet'te yer edinebilmek, kendisi olmasa da çocuğunun Devlet'in bahsettiğimiz sınıflarından herhangi birinde yer tutabilmesi olmuştur. Günümüze kadar gelen "okuyup memur olmak" ya da "asker olmak/askeri okulu kazanmak" düşüncesi, ailelerin çocuklarına "Oku da, büyük adam ol!" öğütleri tarihten gelen bu çabanın ürünüdür. Bu anlamda "okumak" sınıf atlamanın, Devlet'te yer edinebilmenin tek yolu olmuştur. Paralel Devlet Yapılanması adı verilen bu örgütlenmenin de başlangıçta eğitime yatırım yapması ve eğitim yoluyla ülkenin gençlerini devşirmesi, gerçekte bu sosyolojiyi doğru okumalarından kaynaklanmaktadır. Taşradaki bir köylünün çocuğu için düşündüğü parlak gelecek iyi bir eğitim almasıyla mümkündür ve bu eğitim de zarar gelmeyeceğini düşündüğü, üstelik manevi değerlerine de yabancı olmayan bu insanlar eliyle gerçekleşecektir. Günümüz ve yakın geçmiş açıklanırken tarihsel kavramlara referans yapmak sıklıkla düşülen bir hatadır, ancak birebir benzerlik olmamasına rağmen görüldüğü üzere Osmanlı'daki devşirme sisteminin belli yöntemleri, bu örgüt elinde başka amaçlarla ancak aynı mantık içinde uygulanmıştır.

Sözünü ettiğimiz "kapıda yer edinme" düşüncesi, aynı zamanda "kapıda tutunabilme" düşüncesini de beraberinde getirecektir ve Devlet içinde kapıkulu sınıfı arasında rekabet ve yer yer çatışma zemininin de alt yapısını oluşturacaktır. Bu anlamda Osmanlı'da sınıf çatışmasının yerini tutan, kapıkulu çatışmasıdır. Devlet kadroları arasında "padişahın gözüne girebilme" düşüncesi, başka deyişle Devlet imkânlarından daha fazla faydalanabilme ya da pay edinebilme çabası sonucunda çıkan çatışmalar, Osmanlı tarihinin temel unsurlarından birini oluşturacaktır. Bu durum önceleri "Devşirme-Anadolulu çatışması" şeklinde gerçekleşecek⁹ ve bunlar arasında kurulan denge Devlet'in durağan görünümlü dinamiğini oluşturacaktır. Osmanlı'nın kuruluş döneminde uzun süre yerli devlet adamları ile devşirme usulünden gelenler arasındaki çekişmeler konu

⁹ Kemal Tahir, *Notlar/Osmanlılık-Bizans*, s. 107.

olacaktır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi sürecinde de zirve noktasına çıkan bu çatışmanın bir görüntüsü de Yıldırım Bayezid'in Timur ile giriştiği Ankara Savaşı sırasında karşımıza çıkmaktadır.¹⁰ Yıldırım'ın devşirme-yerli çekişmesinde ağırlığını bir taraftan yana koyması dengenin bozulmasına ve Devlet'in Timur karşısında yenilgisine yol açacaktır.

Söz konusu bu çekişme Osmanlı'da kadro meselesini de ortaya çıkaracaktır ki, son dönemdeki gelişmeler de bu meselenin günümüze kadar uzanan halidir. Başlangıçta devşirme-yerli ayrımı şeklinde ortaya çıkan bu "kadro" çekişmesi, Fatih dönemindeki keskin bir teşebbüsün ardından bu sefer devşirme devlet adamlarının kendi aralarındaki çatışmaya dönecektir.¹¹ Kapıda tutunabilme düşüncesinin doğurduğu durumlar bu anlamda bireysel çabalara ve bireysel girişimlerin etraflarında topladıkları kadrolara ve kadrolaşma hareketlerine dönüşmüştür. Bu süre içinde Anadolu kökenli devlet adamları da olmakla birlikte artık devşirme-Anadolulu çatışması yerine kadro çatışması ön plana çıkmıştır. Gerek kuruluş dönemi hareketleri, ardından "kadınlar saltanatı" adı verilen dönemdeki, gerekse sonrasında gerçekleşen Devlet katındaki olaylar gerçekte birer kadrolar arası çekişme ve Devlet katında yer edinebilme çabası görüntüleridir.

Osmanlı'da başlangıçta devlet adamları arasındaki kadro çekişmesi, Batılaşma sürecinde bu kez başka bir biçim kazanacaktır. Osmanlı'nın Batı'ya karşı Doğu savunuculuğunu yürüttüğü siyaset boyunca kadro çekişmesi bu siyaseti farklı kadroların kendi arasında nasıl daha iyi yürüteceği şeklinde gerçekleşirken, Batılaşmaya koşulan Osmanlı'da artık nasıl Batılaşacağı, başka deyişle Batı(cı)laşacağı¹² sorunu gündemdedir. Bu anlamda Batı içi merkezlerle kurulan ilişkilere göre farklı Batıcı kadrolar gündeme gelecek, hatta kadroların başındaki insanlar o ülkenin adıyla anılan kişiler olacaklardır. "Artık Nedim Paşa 'Nedimoff Paşa', Kamil Paşa ise 'İngiliz Kamil Paşa' diye anılacak kadar Rus ve İngiliz yanlısıdır."¹³ Batı(lı)laşma yerine Batı(cı)laşma kavramının kullanılması bu anlamda

¹⁰ Kemal Tahir, *Notlar/Roman Notları 1*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 48.

¹¹ İsmet Bozdağ, *Kemal Tahir'in Sohbetleri*, Emre Yayınları, İstanbul, 1995, s. 140-142.

¹² Baykan Sezer, Osmanlı'nın Batılaşması, ek *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, s. 173-207.

¹³ Baykan Sezer, *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, s. 156.

önemlidir. Cumhuriyet'e giden yolda da farklı bir durum söz konusu değildir. Alman yanlısı Enver Paşa, Amerikan mandası savunucusu Halide Edip gibi isimler, gene Rus ve İngiliz yanlısı kadrolar mevcuttur. Cumhuriyet döneminde de benzer şekilde ordu içinde "Amerikancı" ya da "Avrupa yanlısı" subaylardan bahsedilmektedir. Öyle ki 27 Mayıs darbesinin Avrupa yanlısı, 12 Eylül harekâtının ise Amerikan güdümünde bir darbe olduğu, 12 Mart Muhtırası'nın hemen öncesindeki 9 Mart cunta girişiminin de Baasçı bir sol-entelektüel kadronun işi olduğu değerlendirmesi yapılmıştır.¹⁴ Gerçekten de 27 Mayıs sonrasındaki Amerikan karşıtlığı sol hareketler ve yine 12 Eylül darbesi sonrasındaki "Our boys (Bizim çocuklar)" söylemi bu tezin göstergeleri olarak kabul edilebilir. Artık bir yerden sonra ülke içinde farklı Batıcı kadrolar egemen olmaya ve kendi çıkarlarını bu batılı merkezlerin çıkarlarıyla örtüştürerek hareket etmeye başlamışlardır. Bu anlamda Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak günümüze kadar uzanan süreçte gerek gönüllü, gerek yetiştirilmiş gerekse kiralık veya satılık Batıcı kadrolar ülke yönetimi üzerinde egemen olmaya çalışmıştır. Bu şekliyle denilebilir ki, artık temel çatışma Batıcı kadrolar arasındaki bir çatışma haline gelmiş, yer yer gerçekleşen milli unsurların direnci de çeşitli şekillerle kırılmıştır.

Kemal Tahir'e göre bu anlamda Osmanlı'da ve devamındaki Cumhuriyet'te bir halk hareketi kavramından söz etmek mümkün değildir. Bütün gerçekleşenler Devlet katında ve Devlet içi çekişmelerdir. Bir kadro hareketinden söz etmek daha doğrudur. Bu durum o kadar belirgindir ki, Kemal Tahir'e göre Osmanlı'daki ayaklanmalar bile halk hareketi niteliğinden ziyade, gerçekte kapıda yer edinebilme çabalarıdır. Örneğin "*Celâli ayaklanmalarının halk hareketi değil, kapıkulu hareketi olduğu*"¹⁵ toplanan çetelerin Devlet memurlarının emri altına girmelerinden bellidir. Aynı şekilde yeniçeri isyanlarının temelinde de Devlet içi çekişmeler ve bölüşümden hoşnut olmamaları yatmaktadır. Bu anlamda denilebilir ki Osmanlı'da bir halk hareketi yerine kadro hareketleri geleneği mevcuttur. Kemal Tahir'e göre gerek Osmanlı tarihinde gerekse Cumhuriyet tarihi içinde halk hareketi tabir edilebilecek bir sosyal patlama mevcut değildir.

¹⁴ Mahir Kaynak, *Darbeleri Demokrasi / Olaylar ve Çözümlemeler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.

¹⁵ Kemal Tahir, *Notlar/Kitap Notları*, s. 25.

“Bütün hareketler kadrolar tarafından yapılmıştır.”¹⁶ *Yorgun Savaşçı* (1968) romanında ortaya atılan tezlerden biri de budur.¹⁷ Bu anlamda Doğu toplumları geleneğinde halk hareketleri kavramı yerini kadro hareketlerine bırakacak, yönetimi değiştirmeye yönelik kadro hareketleri de darbeler şeklinde gerçekleşeceklerdir. Kemal Tahir, bilhassa 27 Mayıs hareketi özelinde “ihtilal” yerine “darbe” kavramı kullanmayı tercih eder. Ona göre ihtilal “*halkın bir fikir sentezine dayanarak mevcut iktidara başkaldırışı*” olarak nitelenir. Ancak burada sözünü ettiğimiz bir halk hareketi mevcut olmayıp ona göre “*27 Mayıs'ta olup biten, bir hükümet darbesidir. ... Çünkü bir darbe, yalnız bir tarafın tasfiyesi değil, aynı zamanda öteki tarafın da iktidara yerleşmesidir.*”¹⁸ Bu anlamda Kemal Tahir'e göre darbe, iktidar değişikliği için bir kadronun gerçekleştirdiği operasyondan ibarettir. Başka deyişle darbeler yeni bir düzen önerisinden ziyade mevcut iktidara bir anlamda dikta ile el koyma girişimleridir ve bu yoldan yeni bir düzen kurulması mümkün değildir. Kemal Tahir'in, Doğan Avcıoğlu ve “Milli Demokratik Devrim” tezine eleştirisi de bu yöndedir.¹⁹ Avcıoğlu'nun çabası da “*5000 köylüyü ikna edeceğime 5 subayı ikna ederim.*” düşüncesinin ürünü olarak sosyalist bir devrimi bile bir halk hareketi yerine bir kadro hareketi ile gerçekleştirebileceğini düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Bütün bu örnekler yakın tarihimizdeki Devlet katındaki olayların kadrolar arası çekişmelerden ibaret olduğunu ortaya koymaktadır.

3. “CEMAAT” YA DA “FETÖ/PDY” VE 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ SÜRECİ

Kemal Tahir düşüncesinde sözünü ettiğimiz kavramların anlamlarını ortaya koyarak 15 Temmuz girişimini yerleştireceğimiz çerçevenin hatlarını çizmeye çalıştık. Çalışmanın bu bölümünde darbe hareketinin arkasındaki örgütü ve darbe girişimini analiz etmeye çalışacağız. Kendilerine “Hizmet” ya da “Hizmet Hareketi” tabirini kullanmaları ve bu şekilde adlandırılmak istemeleriyle birlikte, örgüte ilişkin dışarıdan tanımlamalar “Gülen Hareketi”, “Gülen Cemaati”, “Cemaat”, “Camia”, “Gülenciler”, “Fethullahçılar” şeklinde gerçekleşmiş, son süreçte bu kadro “Paralel Yapı” ve “Paralelciler”

¹⁶ İsmet Bozdağ, a.g.e., s. 60.

¹⁷ Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, Remzi Kitabevi, 1965.

¹⁸ İsmet Bozdağ, a.g.e., s. 63-64.

¹⁹ Kemal Tahir, Sol Bölünmeler Üzerine Konuşma, *Türkiye Defteri*, Aralık 1973, s.20.

gibi kavramlara yerini bırakarak son aşamada da “Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY)” adıyla anılmıştır. Belirtilebilir ki bu kavramlar ad koymakla sınırlı kalmakta olup, kategorizasyon sıkıntısı oluşturmakta, söz konusu yapılanma yukarıda sıraladığımız bir kısmı bilimsel terimler de olan kavramların altına girmekte zorlanmakta, kavramın işaret ettiği sosyolojik sınırlarla uyuşmamaktadır. Ayrıca buradaki tasamız, ismin altını doldurmakla birlikte sosyolojik bir kategorizasyon ve tanımlama çabasıdır. Bu nedenle öncelikle söz konusu yapılanmanın bu kavramlarla ilgisinin anlaşılması sağlanacak, ardından önceki bölümde çizdiğimiz çerçevede içinde kendi tanımlamamız yapılmaya çalışılacaktır.

İlk elden, “hizmet” kavramının sosyolojik bir karşılığının olmadığı, yapılanmanın terimin ilişkili olabileceği sivil toplum örgütü kavramı ile de bağlantısının gerçekte uyuşmadığı söylenebilir. Yapı ile bağlantılı bir kuruluşun bu tarz faaliyetleri olduğu iddia edilse de, kütle halinde bir yardım kuruluşu hüviyeti taşımamaktadır. Okulları ve dersanelerinde de kaç kişinin burslu eğitim görmüş olduğu soru konusudur. Bu anlamda ne tür bir “hizmet” içinde oldukları anlaşılmamaktadır. Ancak bir “hareket” olduklarına kuşku yoktur. Bir örgütlenme biçimleri, aynı zamanda bir eylem biçimleri ve bir hedefleri ve bu hedefe ulaşmada çizdikleri planlanmış yolları mevcuttur. Bu anlamda durağan bir cemaatten ziyade sürekli ilerleyen ve nicelik ve eylem niteliği açısından büyüyen bir hareket profili taşıdıkları söylenebilir.

Yakın zamana kadar kendileri için söylenen en belirgin ifade ise “Cemaat” kavramıdır. Kelime, kavram itibari ile dinî karakter taşıyan yapılanmaları ifade etse ve çok sayıda dinî cemaat bulursa da doğrudan “Cemaat” denildiğinde akla bu yapı gelmiştir. Bir anlamda Said Nursî geleneğinden geldiği ve benzer karakter taşıdığı düşünüldüğünden bu “Nur Cemaati” koluna da devamla bu terim kullanılmıştır. Ancak süreç içinde geldiği nokta dini cemaatin sınırlarını fersah fersah aşmıştır denilebilir. Gelenekte olmayacak kadar dünyevi işler içinde yer almaları, büyük iktisadi yapılanmalara girmeleri, siyasete yönelmeleri ve son dönemdeki girişimleri bu karakterden -geçmişte belli yakınlıkları olduğu düşünülse bile- oldukça uzaklaştıklarını göstermektedir. İtikat anlamında da gerçek boyutuyla homojen bir din anlayışı bulunmamaktadır, çünkü bir yandan Sünnî İslam özelliği taşıdığı imajı verirken, diğer yandan -mehdilik iddiası ve

yanılmazlık düşüncesi bağlamında- Şii karakter özellikleri göstermektedir. İnsan kaynağı büyük çoğunlukla Sünni kesimdir ve Said Nursî geleneğine bağlı olduğunu iddia etmektedir, ancak bu geleneğin de çok sayıda kolu ile ihtilafıdır. Bu kolların bir kısmını dışlamakta ve bunlar tarafından dışlanmaktadır. Bir dönemden sonra da kendini bu gelenekten soyutlayarak bu dışlamayı kendi kendine yaratmıştır. Hatta bir dönem cemaat yerine daha seküler bir imaj bağlamında “Camia” kavramını benimsemişler ve kullandırmışlardır. Bu şekilde bir “Fenerbahçe Camiası”, “Ülkücü Camia” ya da “sanat camiası” gibi farklı sosyal grupları niteleyebilecek bir kavram, asıl kullanım alanından soyutlanarak dinî etiket taşımayan ve bu tarz tanımlamalardan uzak bir “Gülen Camiası” ortaya çıkmıştır. Bu kavram, sözünü ettiğimiz dinî cemaat etiketini sökmek ve yerini doldurmak amacıyla icat edilmiştir denilebilir.

Söylenebilir ki örgütün kitlesel ve sınıfsal bir tabanı da yoktur. Herhangi bir sınıfı ya da zümreyi temsil etmemektedir. Ülkemizde Batılı anlamıyla sınıfsal ayrımlar ve sosyal tabakalaşma sistemi bulunmadığı için somut bir sınıfsal tabana dayanması zaten mümkün değildir ancak bu anlamda zengin-fakir, işçi-köylü-tüccar-sanayici-bürokrat şeklinde herhangi bir ayırmda bile tek bir hedef kitlesi ve dayanağı yoktur. Üst-orta ve üst sınıf gelir grubundan insanlarla teması ve maddi kaynak ilişkisi bilinmektedir ancak en alt kademede halktan insanlara da temas etmektedir. Elbette ki bu temas sempatican düzeyinde ve bir anlamda insan kaynağı devşirmek ya da maddi kaynak elde etmeye dönük nitelik taşımaktadır. Tamamen pragmatik ilişkiler içinde herhangi bir ayırım yapmamaktadır. Kitlesel tabanı bulunmamaktadır derken kastettiğimiz budur. Bir etnik tabanı da yoktur, farklı terör örgütleri belli etnik unsurlara dayandığını iddia etmekten bu yapılanmanın böyle bir iddiası ya da çabası yoktur. Kesinlikle bir halk hareketi niteliği taşımamaktadır, çünkü tabandan gelen iradenin yansıma ve yöneltmesi yerine tepeden bir yönlendirme söz konusudur. Halka dönük yüzünün ise insan devşirme ve gelir elde etme amaçlı olduğunu tekrar belirtelim.

Son dönem kavramsallaştırmalarında terör örgütü denmesi de bu hareketin her türlü kavramsallaştırmanın dışında olması, bir türlü sosyolojik ya da siyasal kavramlara oturtulamamasından kaynaklanmıştır. Bu örgüt dinî bir cemaat ya da sivil toplum kuruluşu değildir. Ancak Devlet'i ele geçirmeye yönelik faaliyetlerinin ve hükumete karşı saldırılarının somut

olarak görülmesi ve oluşan milli güvenlik tehdidi karşısında adlandırılma zorunluluğu bir anlamda terör örgütü tanımını da zorunlu kılmıştır. Bunun yanı sıra “Ergenekon” ve “Balyoz” gibi davalarda bu yapılanma tarafından yönlendirilen medyanın davalılara terör örgütü üyesi muamelesi yapması ve “Ergenekon Terör Örgütü (ETÖ)” tanımlaması mevcut durumda da benzer bir etiketi ortaya çıkarmış ve aynı mantığın yön değiştirmesi sonucu ETÖ, FETÖ olmuştur. Bir anlamda mevcut tanımlama kendilerinin ortaya attığı bir kavramsallaştırmanın sonucudur. Kanımızca 15 Temmuz ve o gece yaşanan terör, bu örgütün nihai hedefi değil, son keskin dönemde çıkar yol olarak gördüğü bir nevi kuşatmayı yarma harekâtıdır. Ve bilindik anlamıyla silahlı terör, son gece işler sarpa sarınca başvurdukları bir yoldur. Elbette yerleştikleri Devlet kadrolarında makamların, dolayısıyla Devlet’in verdiği gücü kullanarak yapılan güç gösterileri, kendilerinden olmayanlara karşı uyguladıkları yöntemler ve kendilerine karşı olan birey ya da unsurlara yönelik komplo girişimleri kitleler nezdinde yarattıkları korku bağlamında terör kavramının asgari şartlarını sağlamıştır. Bir anlamda darbe girişimine giden yoldaki görüntüleri ve belki muhtemel bir başarı sonunda gerçekleşecek olan durum bir korku imparatorluğudur ve yaratacakları şey bir terör devleti olacaktır ancak bu durumun başlangıçtaki hedefleri değil, evrildikleri bir aşama olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Kendilerini iktidara karşı asıl muktedir olarak göstermek ve Devlet’e paralel olarak ilerleyerek bir süre sonra gerçek Devlet’in üzerini çizerek kendilerini Devlet ilan etmek nihai hedefleridir denilebilir. Sözünü ettiğimiz şey, “PKK terör örgütü değildir!” türevinden bir kavramsallaştırma biçimi değildir. Belirtelim, 15 Temmuz tarihi itibari ile bu yapılanma bir silahlı terör eylemi içindedir ve o akşamdan itibaren aynı zamanda “ilaveten” terör örgütüdür. Kastettiğimiz, yola çıkış amaçlarının ve eylem biçimlerinin bu olmadığıdır. Örneğin PKK 1984 yılındaki Eruh baskınında ne ise, belli revizyonlarla da olsa bugün de aynıdır. Ancak bu örgütün, 1970’lerden günümüze hiçbir şeyi değişmese bile adı değişmiştir ki büyük anlamda da değişime uğradığı aşikârdır. Bu nedenle salt terör ve terör örgütü kavramlarına yoğunlaşmak, son dönemdeki, hatta 15 Temmuz’un hemen öncesindeki durumu açıklama çabasında sıkıntıya neden olacaktır. Bu kadro 17–25 Aralık sürecinde ya da diğer denemelerde iktidarı ele geçirebilseydi 15 Temmuz olgusunun yaşanmayacağı rahatlıkla söylenebilir. Daha önce Devlet kadroları herhangi bir direniş görmeden tamamen ellerine geçseydi darbe girişimine gerek

kalınmayacağı aşikârdır. Bir anlamda sessiz/sinsi bir devrim şeklinde iktidar el değiştirmiş olacaktır. Bu nedenle bütünüyle ve yalnızca bir terör örgütü tanımlaması da mevcut gerçeği eksik kavramsallaştırmamıza neden olacaktır.

Önceki bölümde Osmanlılık kavramının genel anlamı, Devlet katındaki genel görüntüsü ve bu görüntüdeki kadro meselesinden bahsetmiştik. Önce yerli-devşirme kadrolar arasındaki çatışma, sonra devşirme devlet adamlarının kendi aralarındaki çatışma biçimine dönüşmüş, Batılılaşma döneminde ve sonrasında ise Batıcı kadroların iç çekişmeleri sahnede yer almıştır. Ancak tümü için söylenecek şey, gerek Osmanlı'da gerekse Cumhuriyet döneminde halk hareketi geleneğinin olmadığı, bu hareketlerin kapıda yer edinebilmek ve yeri koruyabilmek, kimi zaman da kapıyı tümden ele geçirmek amacıyla gerçekleşen kadroların eylemleri olduğudur. Kadro hareketlerinin genelinde görülen özellik Devlet katında daha fazla yer edinmek ve Devlet imkânlarından daha fazla faydalanmaktır. Yönetimi ele geçirmeye yönelik hareketlerde görülen ise bir anlamda Devlet'i kendi hesabına çalıştırma güdüsüdür.

Bu genel çerçeve içinde yukarıda ne olmadığını izah etmeye çalıştığımız FETÖ/PDY namıyla maruf yapılanma için de denilebilir ki bu hareket Batıcı kadro hareketlerinin son ve en keskin örneklerinden biridir. Diğerlerinden farkı bu işi gizli yapmaya çalışmalarıdır. Önceki kadro hareketlerinde görülen açıklık, bu yapılanmada bulunmamaktadır. Son ana kadar birbirinden haberdar olmayan kişilerden söz edilmektedir. Geçmişten günümüze gelen örgütlenme ve hedef koyma biçimiyle kendinden önceki örneklerinin çok ilerisinde ve daha profesyonel olan bir yapılanmadır. Belli bir amaç için kısa dönemde oluşmuş bir kadro yerine yıllara yayılmış uzun vadeli bir örgütlenme söz konusudur. 1970'li yılların başından söz edilmektedir. Özellikle 1980 sonrası süreçte Devlet kadrolarına sızmalar olduğu son dönemde belirgin şekilde ortaya çıkan bir gerçektir. Temel amaçlarının eğitim olmadığı, dinî bir tasadan ziyade dünyevi bir çaba taşıdıkları görülmüştür. Eğitim faaliyetlerinin de esas amacının kadrolara doldurulacak gençlerin devşirilmesi olduğu ortadadır. Bu nedenle uzun yıllara dayalı bir planlama içine girilmiş ve yerinde bir deyimle ilmek ilmek dokunarak geniş çaplı bir kadro yetiştirilmiştir. Bu anlamda hareket, ait olduğu iddia edilen dinî cemaatlerden ve kendinden önceki kadro hareketlerinden oldukça farklı nev-i şahsına münhasır bir yapılanmadır.

Gerçekleştirmek istediği, Batıcı bir kadronun Devlet yönetimini gene Batı hesabına ve Batı ile örtüşen çıkarlar doğrultusunda ele geçirme çabasıdır. Geneli itibari ile yerli bir karakter taşımamaktadır. Amaç diğer kadro hareketlerinde olduğu gibi gene Devlet imkânlarını sonuna kadar kullanmak, ancak bu kez daha da ötesinde Devlet'e bizzat sahip olmak ve kendi hesabına işletmektir. Artık Devlet'e kapılanma değil bizzat kapıyı elinde tutma amacı söz konusudur.

Bu kadro hareketinin Batıcı olduğunu nereden çıkarıldığı soru konusu olabilir. Başlangıçta İslâmî motifler taşıdığı gözlenmesine rağmen Türkiye'deki İslamcı hareketler içinde Batı ve Batılı argümanlarla en barışık söylemler her zaman bu kanattan gelmiştir. Sarıklı cübbeli tarikat mensuplarının yanında başta her zaman sakal traşlı liderleri olmak üzere en Batılı görünüme sahip kişiler bunlardır. İslamiyet'in cihat ideolojisine karşın diyalog söylemleri ile ortaya çıkmışlardır. Bu söylemlerle mevcut uluslararası sisteme herhangi bir itiraz gelmemekte, Batı merkezli ve Batı çıkarına ilişkiler aynı şekilde devam ettirilmektedir. Aynı sömürü düzeni ve hegemonya devam ettiği sürece bu diyalog ve çatışmasızlık sistemi en çok Batı'nın işine gelecektir. Gerçekte bütün bu "dinler arası diyalog" söylemlerinin altında Batı ile çatışmasız bir kadronun yattığı ve çatışmasızlık kavramının pompalandığı görülmektedir. Batıcı bir kadro Batı ile çatışmayı değil, "ılımlı İslam" modeli kullanılarak, sakin ve uysal bir şekilde ve elbette Batı'nın kurduğu ve yönettiği ilişkiler eşliğinde çalışmayı öngörmektedir. Bu anlamda tırnak içinde belirttiğimiz bu ifadeler, Batı hegemonyası altında itirazsız bir şekilde yaşama sonucunu doğurmaktadır. Ülkemizde gerçekleşen askeri darbelerin ortak özelliği uluslararası kuruluşlara ve antlaşmalara sadık olmalarıdır. TRT ekranlarından 15 Temmuz gecesi okunan darbe bildirisindeki Birleşmiş Milletler ve NATO yükümlülükleri ifadeleri bağlamında küresellik vurgusu da bu anlamda önemlidir. Kendinden öncekiler gibi bu girişim de küresel hegemonyadan bağımsız olmayıp, aksine onun bir parçası olarak kalma isteği taşımaktadır.

Yukarıda, Paralel Yapı'yı genel çerçevesini çizdiğimiz Batıcı kadro hareketlerine oturarak açıklamaya çalıştık. Bu noktada kısaca bu yapının Devlet aygıtına yönelik en kapsamlı saldırısı olarak 15 Temmuz gecesini analiz etmeye çalışacağız. Öncesindeki süreç gibi bu gece de belli ipuçları taşımaktadır. Bunların doğru incelenmesi genel bir değerlendirme için katkılar sağlayacaktır.

Belirttiğimiz Batıcı bir kadro hareketi olan bu yapılanmanın kanımızca asıl amacı süreç içinde Devlet kadrolarını tamamen ele geçirmek ve Devlet aygıtının tüm mekanizmalarını kontrol etmektir ve bu amacına da büyük ölçüde yaklaştığı ortadadır. 1980 sonrasında sürekli iyi ilişkiler içinde olduğu hükümetlerden destekler görmüş, 28 Şubat yangınından en az zararlı çıkmasını bilmiş, zirve noktasını ise 2002 sonrası süreçte yaşamıştır. Bugünkü hükümet eleştirilerinin kaynağı da bu süreçte yatmaktadır. Bu dönem aynı zamanda dersanelerin kapatılması açıklaması ile fitili ateşlenen 17-25 Aralık operasyonlarından itibaren keskin bir şekilde kopan Hükümet-Cemaat ilişkisinin yoğun olduğu dönemdir. Kanımızca bu yoğunluğun nedeni de belirttiğimiz kadro meselesinde yatmaktadır. 2001 sonrası süreçte tek başına iktidar imkânının yakalanması, arkasında önemli ölçüde halk desteği olmasına rağmen yetmiş kadro elemanı eksikliği bir anlamda Cemaat'in hükümetle ilişkisinin sıkılaşmasına neden olmuş ve askeri bürokraside yıllardır devam eden kadrolaşma süreci, sivil alanda da bu dönemde büyük hız kazanmıştır. Basit bir istatistik çalışması bu durumu ortaya koyabilir. 15 Temmuz'u doğuran süreç bu kadrolaşmanın artık zorlayıcı boyutlarda ve Devlet yönetimiyle çatışma yaratıcı şekilde gerçekleşmesinden kaynaklanmıştır denilebilir. Ergenekon ve Balyoz türevi davalar sonrası boşalan nitelikli askeri kadrolara örgüt elemanlarının yerleşmesi, sivil bürokraside çoğu makamın ele geçirilmesi, her yere sirayet etme zorunluluğu sonrası yaşanan 7 Şubat MİT krizi sonrasında artık bir çatışma ortamı doğmuş, dersane olayı ile birlikte örgütün Devlet'e karşı operasyonları gözle görülür şekilde başlamıştır. 17-25 Aralık operasyonları ve MİT turları olayı Cemaat cephesinden gelen bariz saldırılardır. Buna karşılık Devlet, savunma reflekslerini harekete geçirmiş ve bürokraside büyük anlamda tasfiyeler yaşanmıştır. Bu tasfiyelerin her alana yayılması ve artık askeri bürokraside de gerçekleşecek olmasıyla örgüt elindeki son kozu da 15 Temmuz gecesi ileri sürmek istemiş ve kaybetmiştir. Bu anlamda 15 Temmuz, belirttiğimiz gibi bir kuşatmayı yarma harekâtı, apansız bir bindirme operasyonudur.

Bu girişim kendinden öncekilerle bir karşılaştırma yapılacak olursa, 27 Mayıs hareketinin başarısızlığa uğramış halidir, denilebilir. Şekil itibari ile bir cunta hareketidir, emir komuta darbesi değildir. Bu şekliyle yukarıda belirttiğimiz kadro hareketi niteliğine daha da haizdir. 15 Temmuz, bir darbe girişimidir, ancak bu tam anlamıyla bir askeri darbe değildir, çünkü

örgütün içinde sadece askerler bulunmamaktadır. Kadro hareketi dememizin sebebi de budur. Askerleri de içine alan ve yönlendiren sivil bir kadro söz konusudur. Doğan Avcıoğlu nasıl ki askerlerle birlikte iş tutmaya çalışmışsa, Talat Aydemir nasıl ki İdris Küçükömer ile işbirliği içine girmişse bu girişimde de yalnızca askeri nitelik aramak yanlıştır. Olay gecesi bir askeri üste yakalanan bir öğretim üyesi bu durumun somut delillerinden biridir ve sayısız sivil üst kadro elemanından bahsedilmektedir. Bu nedenle 15 Temmuz kalkışması sivil bir merkezden ve sivil yardımcı unsurlarla yönetilen ve örgüt içindeki askerleri kullanarak gerçekleşen bir darbe girişimidir. Bu anlamda Cemaat, yukarıda belirttiğimiz gibi birçok tanımlamanın içine nasıl girmiyorsa, bu girişim de klasik bir askeri darbe ya da askeri cunta kategorisinde yer almamaktadır. Ancak zikrettiğimiz Avcıoğlu, Küçükömer gibi isimler bağlamında da kendinden önceki benzerleri ile de tam bir örtüşme sağlamamaktadır. Benzerleri olan sivil-asker ortaklığındaki cunta girişimleri belli bir uzlaşma ve anlaşma zemininde olan girişimlerdir. Ancak 15 Temmuz'un sivil kanadı tamamen yönetici konumundadır. Yıllardır sivil kadrolarla başlatılmış, planlanmış ve yürütülmüş bir süreç, o gece robotlaşmış askeri unsurlarla bir harekâta dönüşmüştür.

15 Temmuz kalkışmasını planlayanların 16 Temmuz'a dair planlarının ne olduğu soru konusudur. FETÖ'nün henüz "Cemaat" iken dahi tam anlamıyla ideolojik ve ekonomik bir duruşunun olmaması, dinî referansla hareket ettiği söylene de bir şeriat özlemi içinde olmamaları, nasıl bir düzen hedefledikleri konusunda bir söylem ortaya koymamaları, bütün enerjilerini kadrolaşmaya vermeleri olası bir darbe sonrası düzen hakkında net bir fikir vermemektedir. Halk tabanı olmadığı için totaliter bir yapılanma içine girileceği muhakkaktır. Nasıl ki, kadrolaşma süreçlerinde kendilerinden olmayanlara hayat hakkı tanımamışlarsa yeni Devlet yapılanmasında da bu durumun devam edeceği, Devlet kadrolarında tam bir kıyımın yaşanacağı rahatlıkla söylenebilir. Batıcı bir kadro olduklarını yukarıda belirtmiştik. Bu nedenle darbe sonrası süreçte Batı'ya ve Batı denetimine sonuna kadar açık bir Türkiye hayal etmek mümkündür. Sözü ettiğimiz, "Devlet'i kendi hesabına işletmek" olgusu, kendileri de Batı hesabına çalıştırdıklarından Türkiye Cumhuriyeti'nin Batı (özelde ABD) hesabına çalıştırılması sonucunu doğuracak, darbe sonrası ülkemiz ekonomik anlamda tam, siyasi anlamda da yarı işgal ortamına maruz

kalacaktır. Bu, elbette darbe girişiminin tam bir başarı ile gerçekleşmesi sonucunda beklenen bir durumdur. Yüksek ihtimalle oluşacak herhangi bir direniş ve akabinde meydana gelecek iç karışıklıklar nedeniyle de Türkiye'ye “demokrasi” ve “istikrar” getirmek için Batılı dostlarımızın harekete geçeceklerini söylemek de zor değildir.

Başka bir açıdan bakıldığında 15 Temmuz aynı zamanda bir suikast girişimidir. Cumhurbaşkanı'nın otele yapılan baskın ve baskıncıların niteliği en iyi ihtimalle Devlet başkanını tutsak etme, daha olası bir ihtimalde de infaz etme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Cemaat'in bu süreçte Devlet'le savaşındaki özellikle 17-25 Aralık ve 7 Şubat operasyonlarında da asıl hedefin Recep Tayyip Erdoğan olması ve PKK'ya bile söylenen “Bizim sorunumuz aslında Erdoğan'la, o giderse mesele biter.” sözü, tüm gelişmelerin esasını teşkil etmektedir. Bu durum, yani tek kişiye yüklenilmesinin nedeni, kadro hareketlerinde, tek kişinin liderliğinde bütünleşen bir hareketin o kişinin bedeninin ortadan kaldırılmasıyla son bulacağı inancının ürünüdür. Kadroyu temsil eden kişinin yokluğu, Cumhurbaşkanı'nın ortadan kaldırılmasıyla birlikte imamesi kopan tespih misali tüm sistemin çökeceği hesaplanmıştır. Yakın geçmişimizdeki İzmir Suikastı meselesi de bu düşüncenin doğurduğu bir gelişmedir, denilebilir.²⁰ Ancak bu noktada da atlanılan bir husus vardır: Kadro hareketlerinde genelde halkla kurulan bağın zayıf olması ve çekişmelerin kadroların kendi aralarında cereyan etmesi, bir anlamda yönetim katında cereyan eden “devletlû” çatışmalarını halka yabancılaştırmıştır. Bu nedenle Devlet içi çekişmeler olarak görülen bu durumlarda halk olaylar karşısında tepkisiz kalmış ve yeni oluşan duruma uyum sağlamıştır. Atasözleri ve deyimlerin toplumsal temelleri farklı çalışmaların konusu olmakla birlikte bir bakıma “Giden ağam, gelen paşam!” sözünün altı bu şekilde doldurulabilir. Ancak 15 Temmuz gecesi özellikle Cumhurbaşkanı'nın çağrısı sonrası yaşananlar, darbecilerin suikast hedefinin bir kadro elemanından çok farklı bir kişilik olduğunu bir kez daha belirterek net bir şekilde ortaya koymuştur. Cumhurbaşkanı'nın halka doğrudan temas eden tarzı ve söylemlerinde sürekli vurguladığı ifadeler, kendi kitleleriyle bağının sıkı sıkıya kurulmasını ve darbe girişimi gecesi büyük bir halk tepkisinin oluşmasını sağlamıştır. Bu anlamda özellikle 17-25 Aralık süreci sonrası yükselen ve 15 Temmuz

²⁰ Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969.

gecesi zirveye çıkan sahiplenme duygusu, “Astınız, zehirlediniz, yedirtmeyiz!” ifadesiyle temsil bulmuş, Cumhurbaşkanı'nın bir “devletlü” yerine kendilerinden biri olarak görülmesi nedeniyle bir koruma güdüsü doğurmuştur. Elbette bütün bir 15 Temmuz direnişi yalnızca Devlet başkanını koruma güdüsü ile harekete geçmiş bir olay değildir. Halk, kendi isteği ile meclise taşıdıklarının başkalarının isteği ile inmesine göz yummak istememiş, bir anlamda kendi iradesine sahip çıkmıştır. Ziya Gökalp'in “vicdan-ı umumiye” kavramını burada anmak yerinde olacaktır.²¹ Genel bir sezgi ile önceki darbe süreçlerini de hafızalarında tazeleyen halk, yeni bir darbeye geçit vermek istememiştir.

15 Temmuz'daki tepki, bu nedenle yukarıda bahsettiğimiz halk hareketi kavramına da başka bir pencereden bakmayı zorunlu kılmaktadır. Kemal Tahir'de de vurgulanan ve somut bir gerçeklik olarak gördüğümüz olgu, toplumumuzda bir halk hareketi geleneğinin olmadığıdır. Devlet işleri kadrolar tarafından yürütülmüş, halk ayağı olan hareketler de gene kadrolar tarafından yönetilmiştir. Ancak 15 Temmuz'daki darbeci askerlere karşı olan halk tepkisi, söz konusu kavramın ülkemizdeki ilk örneğini somut bir şekilde gözler önüne sermiştir. O gece halk kendi seçtikleri kişileri, kendi iradesini ve egemenliğini korumak için darbecilere karşı ayaklanmış ve kendine karşı bir harekât olarak gördüğü bu kalkışmaya direnmiştir. Tarihte Fransız İhtilali, geniş halk kitlelerin gücünü ve olayların akışını değiştirebileceğini ortaya koyan ilk olay olmuştur ve kendinden sonraki çoğu gelişmeyi etkilemiş ve tetiklemiştir ve halk hareketi kavramının en belirgin örneği olarak sunulmaktadır. 15 Temmuz olayı da başarısız bir kadro hareketine karşı gerçekleşen bir halk hareketinin başarıya ulaşmış sonucudur. Elbette halk hareketleri otoriteye karşı yapılırsa ancak burada da meşru bir otoriteyi, demokrasi bağlamında gayrimeşru ve dış destekli olduğu aşikâr bir otoriteye karşı korumak için gerçekleşen bir halk hareketi nitelmesi yapılabilir. Bu nedenle tarihimizde halk hareketi geleneği bağlamında 15 Temmuz gecesinin ayrıca değerlendirmelerinin yapılması gereklidir.

Olayların ilginç bir yönü de darbe girişimi gecesi gerçekleşen halk tepkisinin geri planında bir boyutuyla gene Paralel Yapı kaynaklı

²¹ Mehmet Emin Erişirgil, *Bir Fikir Adamının Romanı Ziya Gökalp*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1951.

operasyonların yatmasıdır. Ergenekon ve Balyoz davalarının bir sonucu da halk nezdinde darbeye ve darbeci olduğu düşünülen askerlere karşı tavrı da değiştirmiştir. Her ne kadar kurulan kumpaslar sonucu mağdur edilmiş bir şekilde de olsa mahkemeye çıkmış general görüntüleri halk nazarındaki asker tabusunun da bir anlamda yıkılmasına neden olmuş ve 15 Temmuz gecesi halkın zihninde belirmesi muhtemel tüm psikolojik engeller bu süreç içinde kaldırılmıştır. Bu nedenle FETÖ, bir anlamda kendi ayağına kurşun sıkılmış ve örgütlediği darbeye karşı direnci de kendisinin hazırladığı bir süreç sonunda çekmiştir. Söz konusu davalar açılmayıp çok sayıda subay cezaevlerinde yatmasaydı, başka deyişle halkın gözündeki 12 Eylül'den kalan asker imajı hiç törpülenmemiş şekliyle kalsaydı, darbe girişimi gecesi halk tepkisinin boyutlarının ne olacağı soru konusudur. Bir anlamda yaşanan süreç zihinlerde artık bir darbe olamayacağı, darbeler devrinin kapandığı düşüncesinin oluşmasını sağlamış, bu nedenle o geceki tepkilerin ve karşı direncin oluşmasına neden olmuştur. Başka deyişle FETÖ, askeri vesayeti kırma görüntüsüyle giriştiği kadro biçme operasyonlarının sonucunda halkın asker imajının değişmesine vesile olmasına rağmen, kendisi böyle bir işin içine girerek paradoksal bir hataya düşmüştür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda bazı kavramların Kemal Tahir düşüncesindeki biçimlerinden hareketle 15 Temmuz darbe girişimini ve arkasında yer alan yapılanmayı analiz etmeye çalıştık. Kemal Tahir'e göre Osmanlılık yerleşik Doğu toplumlarının öncüsü ve koruyucusu konumunun sürdürülmesi siyasetinin adıydı ve Osmanlı İmparatorluğu bu tarihsel görevi yürütmüştü. Bunu gerçekleştirirken sınıfsal yapısını da bu göreve göre şekillendirmiş ve askeri-reaya ayrımı bağlamında tepede üç ayaklı bir sınıfsal yapı kurmuştu. Bu sınıfsal yapı süreç içinde kadrolarla şekillenmiş ve tarihimizde Osmanlılık ile birlikte Cumhuriyet'e kadar bir kadro çekişmesi süregelmiştir. Kemal Tahir'e göre gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet tarihinde gerçekleşen olaylar bu kadro hareketlerinin ve kadrolar arası çekişmelerin ürünüdür. Bu anlamda "Cemaat" adı ile başlayıp son kertede "FETÖ" namı ile maruf yapılanma da Kemal Tahir'in belirttiği bu kadro hareketlerinden biridir. Batılılaşma sürecinde kadrolar Batı ile ilişkilerimizle biçimlenmiş ve Batıcı kadrolar ortaya çıkmıştır. Bu yapılanma da bu Batıcı kadrolardan biri ve son dönemdeki en kristalize örneğidir. 15 Temmuz

kalkışması da bu yapının Devlet'le savaşındaki son ve en keskin operasyonudur.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu durum sonucunda görülmektedir ki, Osmanlı'dan günümüze önümüzde bir kadro meselesi belirgin şekilde bulunmaktadır. Devlet'e kapılanmanın yolu kadro elde etmek, bir kitle halinde Devlet'e yerleşmenin yolu kadrolaşmak, Devlet'i ele geçirmenin yolu ise tüm kadroları ele almak olmuştur. Bu nedenle asıl meselenin kadro kaynağına hâkim olmak olduğu ortadadır. FETÖ dediğimiz hareket de bu bilinçle hareket etmiş ve eyleme geçmiş bir yapıdır ve Devlet'in can damarlarına girerek amacına ulaşmaya çalışmıştır. Görülen odur ki, bu tarz bir yapılanma Devlet'e soktuğu ilk kişiden itibaren kendi gibileri yanına çekmeye çalışmakta, yeterli gücü elde ettiği ya da kendi makamında güçlü olduğu anda kendinden olmayanlara hayat hakkı tanımamaktadır. Konjonktürel imkânlardan sonuna kadar faydalanan örgüt, bugün Devlet yöneticilerinin de kabul ettiği gibi, taşıdığı düşünülen İslâmi karakter vesilesi ile engin bir hoşgörü ve yer yer sınırsız yardımlar görmüştür. Kendileri için söylenen "Ne istediler de vermedik!" sözü bu anlamda, bu kitlenin destek gördüğü, ancak verilenlerle yetinmediği ve daha fazla istediği, buna karşı Devlet refleksi ile direnç gösterilince de elindeki tüm imkânları dış destek ve itici güç ile de birleştirerek önündeki gücü ezmeye çalıştığı gerçeğini aydınlatan önemli bir projeksiyondur.

Yaşanan hadiseler göstermektedir ki, kadrolaşmanın belli bir renge göre yapılması tehlikeli sonuçlar doğurmaktadır. Bir yerden sonra kontrol mümkün olmamakta, güvenliği tehdit edici sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Benzer renge sahip unsurlar bir araya geldiklerinde ahengi bozmaktadırlar. Oysaki Devlet bütün renklerin uyum içinde bir arada olduğu daha geniş ve kuşatıcı bir bütündür. Bu kuşatıcılığın kaybedilmesi ve Devlet'in tek renginin olması toplum kesimlerinde huzursuzluğa neden olacaktır. Ezeli çekişme ve kaygının Devlet'te yer edinebilmek ve pay alabilmek olduğunu belirtmiştik. Bir süre sonra bu konudaki ümidini kaybeden insanların Devlet'e karşı bakış açısı ve tutumu da değişecek, ümitsizlik yerini hırsa ve öfkeye bırakacaktır. Son dönemdeki ayrışma ve gerginliğe bir de bu açıdan bakmak anlamlı olacaktır. Görülmüştür ki; Devlet personel rejiminin gözden geçirilmesi gereklidir. Gerçekleşecek ayıklanma sonucunda kadrolar yeniden şekillenirken liyakat dışındaki tek ölçüt "Devlet'e bağlılık" olmalıdır. Farklı aidiyetler ve kimlikler Devlet'te yer edinmenin önünde

engel olmamalıdır. Bu ülkenin gerçekten vatansever ve gerekli donanıma sahip her çeşitten insanı mevcuttur. Bu kişilerin yer bulabilmesi, yani Devlet kadrolarının her kesimden insana, herhangi bir aidiyeti öne çıkarılmaksızın yalnızca liyakat ve Devlet'e bağlılık kimlikleri ile açılması gereklidir. Osmanlı'yı doğuran güç insan kaynağıdır. Kurulduğu dönemde çok sayıda rengi kendine bağlamış ve bir siyaset içinde eritmeyi başarabilmiştir. Aynı insan kaynağına bugün de sahibiz. Kendi tarihimizdeki bu personel rejimi örnek almamız ve dikkatle incelememiz gereken bir konudur. Gerçek Osmanlıcılık bu anlamda mümkündür. Bu durum Devlet'e olan güveni de tazeleyecek, bağlılığı artıracaktır. Herhangi bir kadro grubunun oluşumuna izin verilmesi yeniden telafisi güç sonuçlar doğurabilecekken kadroların bu şekilde dengeli dağıtılması bu şekilde bir tehlikenin de önüne geçecek, Devlet aleyhine toplu bir girişimi de önleyecektir. Bu nedenle kadrocu bir yapılanmaya izin verilmemeli, herhangi bir alanda herhangi bir kadroya imkân bırakılmamalıdır.

Bu anlamda ordunun halktan kopuk bir kadro olarak kalması da her türlü önleme rağmen darbe tehlikesinin, hiç olmazsa endişesinin sürekliliğine neden olacaktır. Osmanlı'dan beridir de ordu "seyfiye" adı altında Devlet katında ayrı bir sınıf olarak varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet döneminde de bu durum devam etmiş, süregelen askeri darbelerle de toplum içindeki konumu hem daha da farklılaşmış hem de daha ayrıcalıklı hale gelmiştir. Halk tarafından da kimi söylemlerle dile getirilen bu durum ordunun kendilerinden farklı ve üstte bir konumda algılanmalarına neden olmuştur. Neticede başka hiçbir kadro olmasa bile ordu süregelen biçimde ayrı bir kadro olarak varlığını devam ettirmiştir. Yeni süreçte bu fotoğrafın da ortadan kaldırılması ve ordunun halkın içine fiziksel olarak da girmesi, lojman denilen açık hava tecrithaneleri yerine halkla kaynaşmış, dolayısıyla halkın her türlü eğiliminin ve gündelik ilişkilerinin de farkında bir ordunun oluşması son derece önemlidir. Bu nedenle bu ve benzeri önlemlerle ordunun halktan ayrı bir kadro kimliğinden kurtarılması son derece önemlidir. Bu noktada belirtilmesi gereken bir husus da 15 Temmuz girişiminde tek kaybedenin Türk Silahlı Kuvvetlerinin manevi varlığı olduğudur. Darbe girişimi gecesi belki demokrasi ve halk iradesi kazanmıştır ancak darbeci unsurlara karşı savaşa da generallerinin yarısına yakını FETÖ şüphelisi bir ordu, halk nezdindeki otorite imajını yitirmiştir. Maddi anlamda özellikle son

tasfiyelerle kadrosunun önemli bir kısmını kaybeden TSK, manevi anlamda da büyük yara almış, onuru zedelenmiş, morali sifırlanmıştır. Türkiye, Yakın Doğu'da Asurlulardan beri süregelen asker devletler geleneğinin son ve en mükemmel temsilcisi olan Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısıdır. Bu nedenle ordunun muharip gücü, disiplini ve morali ülke için çok önemlidir. Bu durumun acilen düzeltilmesi bölgedeki egemenlik ilişkileri açısından son derece önemlidir. Şu an, Orta Doğu'da meydana gelecek ciddi bir sorunda müdahale edecek duruma sahip bir ordumuzun olduğu askeri strateji uzmanlarınca ele alınması gereken bir konudur. Başka bir açıdan bakacak olursak bu darbe girişimi sırf bu iş için bile gerçekleşmiş olabilir. Zayıflatılmış, muharip gücü ve morali yıpratılmış bir Türk ordusu belki şu sıra birçok ülkenin işine gelmektedir. Metaforik bir açıklama ile meseleyi satranç oyununa benzetecek olursak, üst akıl piyonu ileri sürmüştür, işler rast giderse piyon vezir olur ve rakibin şahını alır. Ancak ters gitse bile, piyonu ileri sürmenin mutlaka bir amacı ve mantığı vardır. Boş yere verilmeyen piyon elden gittiğinde rakibin daha değerli bir taşı ele geçirilmek istenir ve çoğu zaman piyon verilerek vezir bile elde edilebilir. Bu durumda Türk tarafının elden giden ya da etkisiz hale getirilmek istenen taşı silahlı kuvvetleridir denilebilir. Bu nedenle silahlı kuvvetlerimizin acilen yüksek moral ve savaş gücü ile yeniden bölgede etkin bir güç haline getirilmesi gerekir. Belirttiğimiz gibi bunun için de insan kaynağımız mevcuttur ve doğru değerlendirilmesi gerekir. Anacak gene yukarıda sözünü ettiğimiz şekilde ordunun güçlenmesi günlük siyasi işlerden ve siyasetten mümkün olduğunca uzaklaşması ve söz konusu kadro özelliğinden ayrılması ile mümkündür. İlk anda garip gelebilir ancak, ordu sivilleştikçe güçlü bir askeri özellik kazanacak ve "milletin bağrından çıkan ordu" tam anlamıyla milletin ordusu olarak güçlü ve etkili bir şekilde kendinden beklenen görevi yerine getirebilecektir.

İlaveten söylenebilir ki, yaşanan olaylar eğitim meselesinin Devlet dışında hiçbir kuruma emanet edilemeyeceğini, Devlet'in resmi yapılanması dışında hiçbir yapıya güvenilemeyeceğini apaçık ortaya koymuştur. Sözünü ettiğimiz Batıcı çete, Devlet'in resmi eğitim sistemine alternatif bir sınava hazırlık sistemi kurmuş ve tek derdi sınav kazanmak olan çok sayıda genci devşirmiştir. Dershane meselesi bu açıdan önemlidir. Bu örgüt yapılanmasının bir sonucu da ortaokul çağından itibaren el atarak kendi hesabına yetiştirdiği kişilerle bir anlamıyla ülkenin son dönemdeki nitelikli

insan gücünün önemli bir miktarını heba etmesi olmuştur. Bir anlamda bu örgüt çarpık eğitim sistemimizin açıklarından sonuna kadar faydalanarak bu insanları yanına çekmeyi başardı. Bu nedenle bu olaylardan çıkarılacak en önemli derslerden biri de eğitim sistemimizin gerçek anlamda Batı taklidi uygulamalar yerine, yerli bir siyaset eşliğinde yeniden yapılandırılması, Devlet kurumlarının ve sınav sistemimizin yeniden düzenlenerek hiçbir Devlet-dışı yapının eline çocuklarımızın emanet edilmemesi gerekliliğidir. Aksi halde bu kez bir başkasının “altın nesil” iddialarıyla başka nesillerin de heba olması işten bile değildir.

Bu Batıcı darbe girişimi, son tahlilde Batılılaşma sürecimizi de sorgulamamız gerektiğinin altını çizmektedir. Son 200 yılımız Batıcı bir siyaset peşinde, dolayısıyla Batıcı kadrolar eşliğinde geçmiştir. 200 küsur yıldır bütün “bocalamalarımız” bu nedenledir. Darbeler tarihimize baktığımızda her darbe sonrasında Batı hegemonyasına daha yakınlaştığımız, özellikle 12 Eylül sonrasında Batı ekonomik sistemine entegre olduğumuz görülecektir. 15 Temmuz girişimi başarılı olsaydı neler olabileceğinden de yukarıda kısaca bahsettik. Bu nedenle tarihsel mirasımıza ve sorumluluğumuza uygun yerli bir siyaset ve gerçek anlamda yerli kadrolar gerekliliği gün gibi ortadadır. Bu dönem, bu anlamda yeniden yapılanmanın ve gerçek anlamda bir yeniden doğuşun başlangıcı olabilir. Karar vericilerimizin bu duruma uygun yeni bir siyaset oluşturması, Batılılaşma sürecinin köklü ve Devlet düzeyinde bir eleştirisi ve yeni bir siyasetin üretilmesi toplumumuzun tarihsel mirasını ve onurlu görevini yeniden üstlenmesini de sağlayacak ve milletimiz tarihteki gerçek yerini yeniden alacaktır.

Son olarak söylenebilir ki, 15 Temmuz gecesi ve sonrasında yaşananlar ülkede birlik ve beraberlik anlamında tükenmeye yüz tutan umutları yeniden yeşertmiştir. Ortak acıların ve sevinçlerin artık kalmadığının düşünüldüğü bir dönemde milletçe yeniden ortak bir paydada birleşilmiştir. 7 Ağustos mitingi bu anlamda değerlendirilmelidir. Ankara patlamasında ölenlere sevinen, hac ibadeti sırasında ölenlerle dalga geçenlerin olduğu ve neredeyse hiçbir asgari müstereğimizin kalmadığı bir dönemin eşliğinden bugün geldiğimiz durumda artık ayrıştırıcı söylem kullanımından çekinilen bir hava hâkimdir. Bu havanın devam etmesi ülkedeki birliğin yeniden sağlanması açısından çok önemlidir. Siyasi kimliklerin bu noktadan sonra gerginlik yaratıcı ve ayrıştırıcı değil, sakin ve kuşatıcı bir dil kullanmaları,

sadece kendi seçmen kitlelerine değil milletin tümüne hitap eden bir dil tercih etmeleri karşılıklı gerginliklerin ve kutuplaşmaların da önüne geçecek, enerjimizi ülkemizin yararına kullanmamıza imkân verecektir.

KAYNAKÇA

Bozdağ, İsmet, *Kemal Tahir'in Sohbetleri*, Emre Yayınları, İstanbul, 1995.

Erişirgil, Mehmet Emin, *Bir Fikir Adamının Romanı Ziya Gökalp*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1951.

Kaynak, Mahir, *Darbeli Demokrasi / Olaylar ve Çözümlemeler*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.

Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969.

Kemal Tahir, *Notlar/Batılama*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992.

Kemal Tahir, *Notlar/Kitap Notları*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993.

Kemal Tahir, *Notlar/Osmanlılık-Bizans*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992.

Kemal Tahir, *Notlar/Roman Notları 1*, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990.

Kemal Tahir, *Sol Bölünmeler Üzerine Konuşma, Türkiye Defteri*, Aralık 1973.

Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, Remzi Kitabevi, 1965.

Sezer, Baykan, *Osmanlı'nın Batıcılılaşması*, ek *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, s. 173-207. Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Sezer, Baykan, *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2006.

